

Maksejõuetusõigus ja -terminoloogia on jõudmas uude arengujärku

PRIIT MANAVALD

vandeadvokaat, Tartu Ülikooli doktorant

Sissejuhatuseks

Seda artiklit ajendasid kirjutama kaks asjaolu. Esiteks, praegu valmistatakse ette olulisi muudatusi maksejõuetusalastes õigusaktides. Justiitsministeerium saatis selle aasta juuni viimasel päeval kooskõlastusringile kauaoodatud saneerimisseaduse eelnõu. Maksejõuetuse terminite kasutusala laieneb selle seaduse jõustumisel märgatavalt ning seetõttu omandab ühtse ja põhjendatud terminoloogia kasutamine erilise tähtsuse. Teiseks, seoses Eesti majanduskliima järsu jähnenemisega on oodata maksejõuetusmenetluste hulga suurenemist ja huvi suurenemist ka vastava temaatika vastu.

Kust pärineb aga selle kirjatüki autori julgus tungida uurimisalale, mis on suures osas siiski filoloogide mängumaa? Julgustust on andnud filoloogid ise. Eelkõige K. Kerge õigustatud seisukoht, et esmavastutus õigusakti keelelise täpsuse ja ühtse mõistetavuse eest lasub juristidel.^[1] Ka T. Erelt kinnitab, et terminoloogi huvitavad ennekõike erialamõisted kui sisuüksused, nende piiritlemine ja nimetamine. Nimetusüksuseks on seejuures oskussõna, mida ei saa paika panna mõistetundmata.^[2] Ehk aitab siis autori filoloogilist ebakompetentsust korvata aastatepikkune tegelemine maksejõuetuse problemaatikaga.

Artiklis käsitletavat probleemi on jagatud kahte gruppi. Piltlikult võiks neid nimetada üld- ja eriosaks. Esimese osa moodustavad teoreetilised lähtekohad. Selles osas ei sisaldu kuigi palju uusi seisukohti, pigem on tegemist üldtunnustatud seisukohtade taasesitamisega. Teises osas on käsitletud konkreetsete mõistete ja terminitega seotud probleeme. Nende lahkamise käigus selgub ka, miks artikli esimeses osas oli vaja veel kord üle korrata teaduse metodoloogia, klassikalise formaalse loogika ja tõlgendusteooria põhitõed – terminoloogia kujundamisel esineb väga palju eksimusi just põhitõdede vastu.

Artiklis on analüüsitud vaid problemaatilisemaid maksejõuetusega seotud mõisteid: **maksejõuetus** (*insolvency*), **rahavooline maksejõuetus** (*equity insolvency, cash flow insolvency*), **bilansiline maksejõuetus** (*balance sheet insolvency*), **pankrot** (*bankruptcy*), **pankrotimenetlus** (*bankruptcy procedure, bankruptcy proceedings*), **maksejõuetusmenetlus** (*insolvency procedure, insolvency proceedings*) ja mõisteid, mille sisu ei ole päris üheselt selge, nagu **likvideerimismenetlus**, **likvideeriv pankrotimenetlus**, **pankrotivõlgnik** ja **võlgnik** ning **pankrotipesa**.

1. Teoreetilised lähtekohad

Mõelda tähendab opereerida mõistetega, kusjuures mõiste keeleliseks väljenduseks on sõna.^[3] Kõige lihtsam oleks mõelda ja oma mõtteid teistele sõnade kaudu edasi anda siis, kui kõik mõisted oleksid kõigi inimeste teadvuses ühtmoodi sisustatud ja igale mõistele vastaks üks termin. Tegelikult see nii ei ole. Ühe ja sama mõiste sisu võib eri inimeste teadvuses olla erisugune. Nende probleemide välistamiseks kasutatakse mõiste sisu täpselt määratlemist kõigi selle mõiste eriomaste tunnuste väljendamise abil definitsioonis. Defineerimise kaudu saab sõnast termin ehk teaduses või seadustes kasutatav täpselt piiritletud sisuga oskussõna.

Klassikalise formaalloogika seisukohalt on mõiste sisu selge siis, kui on teada kõik põhitunnused, mida ta hõlmab. Vastasel juhul on tegemist ebamäärase mõistega.^[4] Mõiste tunnuseid fikseeritakse ja avatakse defineerimise abil. Igasugune definitsioon on teatud tüüpi väidete süsteem, mille struktuur peab vastama loogikareeglitele. Sellest lähtuvalt on iga definitsioon kas vastuvõetav või mitte, kas loogiliselt korrektne või mitte.^[5]

Defineerimise teeb raskeks see, et sõnad ja mõisted ei ole üksüheses vastavuses isegi mitte ühe inimese teadvuses. Kui selline vastavus oleks olemas, oleks defineerija ainsaks ülesandeks leida mõiste eriomased tunnused ja need definitsioonis väljendada. Kahjuks see nii lihtne ei ole. Ühe ja sama mõiste erisugused sõnalised tähistused võivad sõltuda näiteks sellest, kas on tegemist sünonüümide, homonüümide, metafooride või muu keelele omaste väljendusvahendite paljususega. Lisaks võib üldkeelemõistel olla muu sisu kui legaaldelinitsioonis ehk ametlikus määratluses on antud õigusmõistele. Sellist õigusmõistet käsitatakse homonüümi erivormina, mille puhul mõistet kandva termini legaaldelinitsioon ehk ametlik määratlus erineb teistest keele üldtähdenduse määratlustest seletussõnaraamatutes. Samas on T. Eretil igati õigus väita, et „ka üldkeelses tekstis esineb rohkesti termineid, aga väga paljusid neist mõistetakse kas umbes (ebatäpselt) või täiesti vääriti.“^[6]

Üld- ja oskuskeele sõnavara vahel ei ole selget, püsivat piirjoont.^[7] Omaette probleem on see, kas ja kuivõrd otstarbekas on seadusandjal defineerimise kaudu tavakeeles väljakujunenud sõnade tähendust muuta. Võib tekkida olukord, kus seaduse tegelikust sisust arusaamiseks ehk tõlgendamiseks ei saa tõlgendaja kasutada oma teadvuses väljakujunenud mõisteid, vaid peab neid korrigeerima, asendades juba omaks võetud mõisted uute defineeritud mõistetega. Mõistliku lahenduse saavutamiseks tuleks välja töötada kriteeriumid, millal on otstarbekas kasutada termini legaaldelinitsiooni, mis erineb teistest keele üldtähdenduse üldtunnustatud määratlustest. Seda võib põhjendada mitut moodi. Näiteks:

- legaaldelinitsioon fikseerib ühe kindla sisu ja termini vastavusvahekorra, mõistete sisu ning sõnalised tähistused võivad aga ajas ja ruumis muutuda;
- homonüümi puhul võib olla vaja võimalikku mõistete arvu piirata;
- sünonüümide puhul võib olla vaja kasutatavate terminite hulka piirata;
- meie keeles on mingi mõiste sõnaline tähendus erinev sama mõiste sisust teistes keeltes.

Põhimõtteks peaks olema, et tavakeeles kasutatava sõna ja mõiste seost on vaja ja otstarbekas muuta vaid siis, kui see hõlbustab seaduse tegelikust sisust arusaamist ehk tõlgendamist. Mida üld- ja oskuskeele vahekorras tuleb tingimata vältida, see on nende vastuolu.^[8] Kui mõistet ei ole vaja ümber kujundada, tuleks püüda seaduse tekstis kasutada sõnu samas tähenduses kui need on igapäevases keelepruugis. A. Aarnio on selle põhimõtte esitanud üldkeele prioriteedi põhimõttena: väljendile seaduskeeles ei tohi anda üldisest keelekasutusest erinevat tähendust, kui selleks ei ole erilist põhjust.^[9]

Kasutatavate terminite selge ja täpne määratlemine on iga uurimistöo (eriti õigusteadusliku uurimistöo) puhul väga tähtis. Igasugune uurimistöo eeldab selgust kasutatavates mõistetes ja terminites. Maksejõuetuse temaatika puhul on terminoloogial eriline tähtsus. Maksejõuetuse terminite kujundamisel tuleb arvestada mitut olulist aspekti:

- maksejõuetuse puhul on tegu nii majandus- kui ka õigusprobleemiga, mis tingib vajaduse majandus- ja õigusteaduslike terminite kasutust ühtlustada;

- tegemist on mitme seaduse (pankrotiseadus, äriseadustik, karistusseadustik) reguleerimisalasse kuuluvate küsimustega, mis tingib vajaduse ühtlustada eri õigusharude terminoloogia;
- rahvusvahelise koostöö ja majandusliku integratsiooni tingimustes peab terminoloogia olema mõistetav ka teiste riikide juristidele ja teadlastele ning see tingib vajaduse ühtlustada eri riikide õiguses kasutatavaid termineid.

Alustades esimesest tuleb kõigepealt märkida, et igasugune teaduslik, sh majandusteaduslik tunnetus ja õiguslik regulatsioon opereerivad mõistetega. Nagu igas erialakeeles on ka õiguskeeles vajalik mõistete selgus. Oluline on ka õiguskeele ja teiste teadusharude keelte omavaheline vahekord. Teaduslikud terminid, millel on fikseeritud tähendus, on orienteeritud selles teadusharus kasutatavale mõistesüsteemile.^[10] Võimalik on olukord, kus tavakeeles on mõiste suhteliselt ebaselge, olemas on aga selle mõiste täpne teaduslik määratlus. Kui seaduse reguleerimisala ja vastava teaduse uurimisala kattuvad, on otstarbekas kasutada seaduses teaduslikku terminit. A. Aarnio on selle sõnastanud põhimõttena, et erialaterminoloogial on prioriteet üldkeele suhtes.^[11] Keerulisem on olukord multidistsiplinaarsetes uurimistöodes. Sama termin võib ühes teadusharus olla näiteks defineerimata põhimõiste tähistaja, teises aga defineeritud mõiste väljendaja. Teadusharuti nagu ka õigusharuti võib tulla ette sama termini erisuguseid definitsioone. Sellised probleemid on kerkinud ka maksejõuetusalases uurimistöös. Ka mitme olulise põhimõiste sisustamisel esineb olulisi lahknevusi.

Maksejõuetuse teema on oma olemuselt interdistsiplinaarne, hõlmates nii õigus- kui ka majandusteaduslikke aspekte. Seepärast on nendes teadusharudes kasutatavate terminite võrdlev analüüs vältimatult vajalik. Riigipiire ületava majandustegevuse tõttu on see ka internatsionaalne teema, mistõttu on vajalik ka eri riikide õiguses kasutatava terminoloogia võrdlev analüüs. Defineeritud mõiste kasutamisel tuleks kõigepealt veenduda, et kõik kasutajad lähtuksid samast definitsioonist. Õigusteaduses on see nõue eriti aktuaalne võrdleva meetodi kasutamisel. Eri keelte kasutamine lisab ka tõlketäpsuse probleemi. Seetõttu on selles kirjutises püütud maksejõuetuse terminoloogiat käsitleda eespool nimetatud seisukohtadest lähtudes.

2. Maksejõuetus ja sellega seonduvad põhimõisted

2.1. Pankrot ja maksejõuetus

Kõige tuntum ja selgem teemaga seotud mõiste on **pankrot**. Eesti keelde on sõna *pankrot* tulnud saksa keelest (*bankrott*). Algselt on see aga pärit itaalia keelest (*bancorotto*). Sõna-sõnalt tähendab *banco letti* või *lauda*, *rotto* on aga *purustatud*. Seega on *bancorotto purustatud laud*.^[12] Sõna pärinevat keskaegsest Itaaliast, Veneetsia linnast, kus tegutsesid rahavahetajad-liigkasuvõtjad. Neil olid Veneetsia turgudel klientide teenindamiseks oma letid. Lisaks raha vahetamisele tegutsesid nad hoiustajatena ja laenuandjatena. Raha hoiule võtmisel väljastati selle kohta kirjalik dokument, mis oli praeguse pangatšeki eelkäija. Neid dokumente kasutati omakorda laenu võtmisel tagatisena. Kui juhtus, et tavalisest rohkem hoiustajaid soovis korraga sularaha kätte saada, võis juhtuda, et rahavahetaja-liigkasuvõtja oli raha liiga palju välja laenanud ja tal puudus vajalik hulk sularaha. Sageli järgnes selele omakohus, mille käigus oli kombeks purustada ka rahavahetaja lett. Leti purustamisest sai finantskrahhi sümbol. Igapäevases kõnepruugis väljendab *pankrot* seniajani igasugust finantskrahhi.^[13]

Õiguskeeles on sõnal *pankrot* kitsam tähendus. Pankroti mõiste on defineeritud pankrotiseaduse § 1 lõikes 1, mille kohaselt on pankrot võlgniku kohtuotsusega väljakuulutatud maksejõuetus.

Sellise lihtsa definitsiooni puhul ei tohiks tekkida mingeid probleeme, kuid selgub, et praktikas neid siiski esineb. Nimelt pole päris selge, mis siis ikkagi välja kuulutatakse. Maksejõuetuse esmapilgul lihtne mõiste osutub lähemal uurimisel väga mitmetahuliseks ja keerukaks. M. Varuskil on täielik õigus väita, et maksejõuetus kui termin jääb tihti ebaselgeks.^[14] Maksejõuetuse eriline koht tuleneb sellest, et ta on soomõisteks nii pankroti kui ka mitmete teiste teemaga seotud mõistete suhtes.

Sõjajärgses Eestis kasutati termineid *maksujõuetus* ja *insolventsus*, mis olid sünonüümid ja mida teatmikirjanduses defineeriti kui olukorda, kus isiku varast ei piisa kõigi tema kohustuste täitmiseks.^[15] Tegemist on mõistega, mis hõlmab tänapäeval kasutatavat mõistet vaid osaliselt. Praegune maksejõuetuse mõiste väärib põhjalikumat analüüsi. Selleks on otstarbekas uurida maksejõuetuse mõistet majandusteaduses, teistes keeltes ja teiste riikide õiguses. Majandusteaduses ja ka paljude riikide õiguses tuntakse *maksejõuetuse* kaht erisugust tähendust:

- esiteks, *equity insolvency* või *cash flow insolvency*, mis tähendab olukorda, kus võlgnik ei ole võimeline täitma tähtaegselt võlausaldajate nõudeid;
- teiseks, *balance sheet insolvency*, mis tähendab olukorda, kus võlgniku kohustuste maht ületab tema vara.^[16]

Praegustes pankrotiseadustes tähendab *maksejõuetus* tavaliselt mõlemat. Ka UNCITRALi (*United Nations Commission for International Trade Law*) maksejõuetusõiguse töögrupi maksejõuetusõiguse kujundamise juhistes (*Draft Legislative Guide on Insolvency Law*) peetakse menetluse algatamise alusena sobivaks mõlemat maksejõuetuse liiki.^[17] Eesti kehtiv pankrotiseadus on sellest soovitusel lähtunud. Maksejõuetuse mõiste on avatud pankrotiseaduse § 1 lõigetes 2 ja 3, millest esimeses toodud määratlus kattub põhimõtteliselt *equity insolvency* mõistega ja teine *balance sheet insolvency* mõistega.

Eesti keeles ei ole üldtunnustatud termineid nende kahe maksejõuetuse liigi tähistamiseks ja eristamiseks. Käesolevas artiklis on esimest liiki (*cash flow insolvency*) nimetatud *rahavooliseks maksejõuetuseks* ja teist liiki (*balance sheet insolvency*) *bilansiliseks maksejõuetuseks*.^[18] Mõned autorid peavad just *bilansilist maksejõuetust* ainukeseks tegelikult maksejõuetuseks ja *rahavoolist maksejõuetust* käsitatakse vaid kui asjaolu, mis viitab võimalikule maksejõuetusele.^[19] Võimaliku vääritimõistmise vältimiseks peab lähemalt käsitlema maksejõuetuse kahe liigi seoseid ja vahekorda.

Rahavooline maksejõuetus võib eksisteerida, ilma et sellega kaasneks bilansilist maksejõuetust. Näiteks võiks tuua äriühingu, kes on soetanud kaupu ja need järelmaksuga edasi müünud. Kaupade eest tuleb maksta enne, kui nende eest ostjatelt raha laekub. Võib tekkida olukord, kus selline äriühing ei suuda võlausaldajate nõudeid tähtaegselt rahuldada ja sisuliselt krediteerib oma igapäevategevust võlausaldajate arvel. Kahtlemata on siin tegemist rahavoolise maksejõuetusega. Kui käibekapitali puudujääk tekitab vaid arvete maksmisega hiline, mitte nende tasumata jätmise ning võlausaldajad sellega lepivad, võib selline olukord kesta pikka aega. Laenuraha kaasamise teel on võimalik selline äriühing alati taas maksejõuliseks muuta. Sellest võiks teha järelduse, et maksejõuetus on küll olemas, kuid tegemist ei ole püsiva maksejõuetusega. Paraku, arvestades pankrotiseaduses toodud maksejõuetuse definitsiooni, ei ole Eesti õiguse seisukohalt sellises olukorras üldse tegemist maksejõuetusega. Selleks väiteks annab alust pankrotiseaduse § 1 lõige 2, mille kohaselt maksejõuetuse vältimatuks tunnuseks on

selle mitteajutisus. Kui seaduses toodud legaaldefiniitsiooni vaadelda eraldi vastavast üldkeelemõistest ja majandusterminist (arbitraarse terminina), on selline seisukoht õigustatud. Siis tuleks asuda seisukohale, et bilansiline maksejõuetus ja püsiv rahavooline maksejõuetus ongi identsed mõisted ja pärast bilansilise maksejõuetuse sätestamist pankrotiseaduses 2004. aastal muutus rahavoolise maksejõuetuse mõiste tarbetuks. Käesoleva artikli autori arvamuse kohaselt on tegemist seaduse ebaselgest sõnastusest tekkinud probleemiga. Probleemi sisu selgub, kui analüüsida seaduses sätestatud maksejõuetuse definiitsioone lähemalt.

Maksejõuetuse mõiste on avatud pankrotiseaduse §-s 1, kus sisaldub tegelikult kaks definiitsiooni, mis väljendavad kaht maksejõuetuse liiki. Teises lõikes sätestatakse, et võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Kolmandas lõikes sätestatakse, et juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.

Mõiste definiitsiooni, mis on antud lähima soomõiste ja liigitunnuste kaudu, nimetatakse klassikaliseks definiitsiooniks. Klassikalise definiitsiooni struktuuril on kuju

$Dfd = Dfn$.

$Dfn = (genus + differetia specifica)$.[\[20\]](#)

Mõlemad maksejõuetuse definiitsioonid vastavad klassikalise definiitsiooni struktuurile. Dfd (*definiendum*) ehk mõiste, mille sisu avatakse, on maksejõuetu. Dfn (*definiens*) ehk mõisted, mille kaudu sisu avatakse, on võlgniku (*genus*) ja maksejõuetu võlgniku eritunnused (*differetia specifica*). Mõlemas definiitsioonis koosneb *differetia specifica* mitmest tunnusest, mis on omavahel eraldatud sidesõnaga *ja*. Selline loetelu on eesti keeles tõlgendatav vaid ühel viisil – konjunktsioonina. See tähendab, et võlgnik on maksejõuetu siis ja ainult siis, kui on korraga täidetud kõik loetletud tingimused.

Teise lõike kohaselt on võlgnik maksejõuetu siis ja ainult siis, kui:

- 1) ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja
- 2) see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.

Mitteajutisus on ka kolmandas lõikes toodud maksejõuetuse mõiste *differetia specifica* osa ehk vältimatu tingimus. Seega jääb mõlema definiitsiooni puhul üle valida vaid kahe võimaluse vahel:

- 1) maksejõuetus ei saagi olla ajutine või
- 2) definiitsioonid ei ole päris korrektsed.

Esimene väide on majandusteaduslikus mõttes ilmselt väär.[\[21\]](#) Ka pankrotiseaduse eelnõu koostaja Justiitsministeerium tunnistab oma kodulehe kaudu, et tegelikult on olemas nii ajutine kui ka püsiv ehk alaline maksejõuetus.[\[22\]](#) Seega peab paika pidama teine väide.

Tegelikult on mõlemas definiitsioonis avatud hoopis püsiva maksejõuetuse mõiste. Dfd (*definiendum*) peaks mõlemas definiitsioonis olema *püsivalt maksejõuetu*. Mõistena on aga olemas ka maksejõuetus kui üldmõiste. Maksejõuetus on püsiva maksejõuetuse suhtes soomõisteks. Ka pankrotiseaduse eelnõu seletuskirjas on lähtutud sellisest

mõistesüsteemist.^[23] Üldmõistena käsitatakse maksejõuetust kui mõistet, milles *differetia specifica* teine tingimus (mitteaajutisus) on ära jäetud.

Pankrotimenetluse eeldusena on tähendus vaid püsival maksejõuetusel, majanduslikus mõttes on aga ajutise ja püsiva maksejõuetuse eristamine võimalik ja vajalik. Ajutise maksejõuetuse puhul on rahavooline ja bilansiline maksejõuetus teineteisest selgelt eristuvad mõisted. Sama probleemiga puutusid kokku Soome õigusteadlased eelmise sajandi üheksakümnendate aastate algul seoses oma saneerimiseseaduse vastuvõtmisega. R. Ovaska märkis sel puhul, et tuleb eristada otsest ja bilansilist maksejõuetust, kuigi need avalduvad väga sageli korraga ning *de lege ferenda* omab pankrotiõiguslikku tähendust vaid püsiv maksejõuetus.^[24]

Maksejõuetuse ajutisuse või püsivuse vahetõrke ning sellega seonduvat maksejõuetuse liikide eristamise küsimust ei võimalda käesoleva artikli maht lähemalt käsitleda. Piirdume üksnes väitega, et maksejõuetuse fakti tuvastamine ehk maksejõuetuse kindlakstegemine on suhteliselt hõlps ja seda saab teha küllalt objektiivselt. Maksejõuetuse püsivuse üle otsustamine on aga äärmiselt keeruline tegevus, milles mängib märkimisväärset rolli majandusliku arengu prognoosimine. Seepärast on need mõisted teiste Euroopa riikide õiguses selgelt lahus hoitud. Ka Eesti õiguses võiks seaduse sõnastust korrigeerides saavutada olukorra, kus mõisted oleksid selged ja terminid langeksid kokku vastavate majandusteaduses ja teiste riikide õiguses kasutatavate terminitega. Õiguskirjanduses on juhitud tähelepanu sellele, et maksejõuetuse mõiste võib olla eri riikide õiguses erisuguselt defineeritud.^[25] See võib aga tekitada probleeme Euroopa riikide õiguse ühtlustamisel. Maksejõuetusalase regulatsiooni korrastamise käigus oleks otstarbekas nende terminite kasutust korrigeerida.

2.2. Pankrotimenetlus vs. maksejõuetusmenetlus

Kui maksejõuetuse mõiste kohta on eri autorite ja riikide seadusandjate seisukohad küllalt sarnased, siis maksejõuetuse korral rakendatava menetluse sisu ja nimetuse kohta on arusaamad riigiti märkimisväärselt erinevad. Sellise järelduse võib teha, kui võrrelda näiteks eesti õiguskeelt selle terminoloogiaga, mida on kasutanud Maailmapanga, IMFi või ÜRO eksperdid.^[26] Kui inglise keeles kasutatakse põhiliselt termineid *insolvency law* ja *insolvency proceedings*, siis eesti keeles on enamasti kasutusel *pankrotiseadus* ja *pankrotimenetlus*. Väärrib tähelepanu, et ka UNCITRALi maksejõuetusõiguse koostamise juhendmaterjali nime *Draft Legislative Guide on Insolvency Law* tõlgivad meie pankrotiseaduse autorid kui *Pankrotiõiguse kujundamise juhendmaterjali*.^[27] Eesti õiguskeeles kasutatakse traditsiooniliselt tunduvalt kitsama tähendusega termineid. See terminoloogiline erinevus on tingitud ilmselt ka Eesti seadusandluse traditsioonidest ja senise õiguse struktuuri omapärast.

Pärast taasiseseisvumist on meie õiguses kogu maksejõuetusega seonduvat temaatikat käsitletud pankroti kontekstis ja pankrotiseaduse alusel. Tervendamine, saneerimine, kompromiss ja muud asjakohased menetlused on Eestis käsitlemist leidnud vaid pankrotiõiguse osana ja seetõttu ei olnud viimase ajani kujunenudki mõistet, mis vastaks mõistele *insolvency law* ning hõlmaks nii pankrotiõiguse kui ka väljaspool pankrotimenetlust toimuvad maksejõuetuse ületamise menetlused. Sobivat vastet ei olnud ka varasemas Eesti õiguses. Enne Teist maailmasõda kehtinud Vene kaubandusliku kohtupidamise seaduse teine jagu oli pealkirjastatud "Kaubandusliku maksujõuetus-asjade menetlusest". Aastaks 1934 jõuti ette valmistada konkursiseaduse (tänapäevases mõistes pankrotiseaduse eelnõu) kava, mida aga seadusena vastu võtta ei jõutudki.^[28] Need aktid lähtusid põhimõttest, et maksejõuetusele

reageerimise ainsaks seaduslikuks teeks on pankrot ehk konkurss selle traditsioonilises ehk likvideeriva pankrotimenetluse tähenduses. Tänapäeval osutub selline lähenemine aga liiga kitsaks. Seoses saneerimisseaduse tõenäolise kehtestamisega lähiajal tundub maksejõuetusmenetluse mõiste kasutuselevõtt vältimatu. Sellega on ka juba algust tehtud. Maksejõuetusmenetluse mõistet kasutatakse Euroopa Liidu Nõukogu 29. mai 2000. aasta määruses (EÜ) nr 1346/2000. Mõiste on defineeritud artikli 2 punktis a viitega artikli 1 lõikele 1. Klassikalist definitsiooni asendab põhitunnuste loetelu ja konkreetsete menetlusvormide loetelu määruse lisas A. Maksejõuetusmenetluse tunnustena võib neist normidest välja lugeda, et

- menetlus hõlmab võlgniku kõiki võlakohustusi;
- menetluse käigus kaotab võlgnik täielikult või osaliselt oma vara käsutamise õiguse ja
- menetluse läbiviimiseks määratakse likvideerija.

Pankrotimenetlus on seega vaid üks maksejõuetusmenetlustest ja seegi mõiste pole probleemidest vaba. Pankroti väljakuulutamise on üldlevinud arusaama kohaselt juriidiline fakt, millega algab pankrotimenetlus. Paraku ei ole see nii kehtivas Eesti õiguses. Pankrotimenetluse mõistet ei ole seaduses otse defineeritud. Seaduses on mõiste sisu avatud kirjelduse kaudu. Pankrotimenetluse tunnusjooni kirjeldavad pankrotiseaduse §-d 2, 3 jt. Nagu lähemal uurimisel selgub, erineb pankrotimenetluse mõiste märkimisväärselt enamiku riikide õiguses kasutatavast mõistest. Põhierinevuseks on menetluse ajaline ja sisuline piiritlemine. Traditsioonilistes pankrotiregulatsioonides algab pankrotimenetlus pankroti väljakuulutamisega. Eestis kehtib aga ainulaadne süsteem, kus ka pankroti väljakuulutamisele eelnevat kohtulikku ja kohtuvälist menetlust käsitletakse pankrotimenetluse osana. Eestis algab pankrotimenetlus pankrotiavalduse menetlusse võtmisega kohtu poolt. Tegemist on protsessuaalse toiminguga, mis on vaid hüpoteetiliselt võlgniku maksejõuetusega seotud. Maksejõuetuse fakt tuvastatakse alles pankroti väljakuulutamisel. See eksitab aga teiste riikide juriste ja õigusteadlasi, sest tavakohaselt nimetatakse pankrotimenetluseks vaid seda menetlust, mis järgneb pankroti väljakuulutamisele.

Ka pankrotimenetluse lõppemise aeg ei ole alati selge. Tervendamine on kehtiva pankrotiseaduse kohaselt võimalik koos kompromissiga või ilma selleta. Kompromissi kinnitamisel lõpetab aga kohus pankrotiseaduse § 184 lõike 1 kohaselt pankrotimenetluse. Seega toimub tervendamine tavaliselt väljaspool pankrotimenetlust ning on vahel pankrotimenetluse osa, vahel mitte.

Eeltoodust jääb mulje, et õiguskeeles kasutatakse praegu terminit *pankrotimenetlus* kahe erisuguse mõiste tähistamiseks: pankrotimenetlus on vahel laias, vahel kitsas tähenduses. Kitsas tähenduses pankrotimenetlus algab vastava kohtumäärusega ja lõpeb samuti kohtumäärusega. Laias mõistes on pankrotimenetlus aga eestikeelne vaste ingliskeelsele terminile *bankruptcy procedure* ning hõlmab nii kitsa pankrotimenetluse kui ka väljaspool pankrotimenetlust toimuvad maksejõuetuse ületamise menetluse osad. Sellist terminoloogilist ebajärjekindlust tuleks võimaluse korral vältida. Kitsa mõiste puhul oleks otstarbekas pankroti väljakuulutamisele eelnevaid toiminguid nimetada näiteks *eelmenetluseks*. Laia mõiste puhul oleks õigem kasutada terminit *maksejõuetusmenetlus*.

2.3. Likvideerimismenetlus ja likvideeriv pankrotimenetlus

Likvideerimismenetluse mõistet sisustatakse praegu Eestis kehtivates õigusaktides vähemalt kahel viisil. Euroopa Liidu Nõukogu 29. mai 2000. aasta määruses (EÜ) nr 1346/2000 on likvideerimismenetlust mõistetud kui teatud liiki maksejõuetusmenetlust. Soomõisteks selle mõiste suhtes on maksejõuetusmenetlus. Eritunnusteks aga see, et:

- menetlus hõlmab võlgniku varade realiseerimist;
- mõiste hõlmab muu hulgas menetlused, mis lõpetatakse kompromissiga või mõne muu maksejõuetuse likvideerimiseks võetava meetme abil või varade ebapiisavuse tõttu.

Äriseadustikus kasutatakse terminit *likvideerimismenetlus* veidi teises tähenduses, mille sisu seaduses ei defineerita, kuid kirjeldatakse. Tegemist on eelkõige juriidilise isiku lõpetamisele järgneva menetlusega, millel ei pruugi olla mingit seost maksejõuetusega.

Kuna need homonüümid on kehtivas õiguses juba kasutusel ja üks neist on äriseadustiku suhteliselt pika kehtivusaja jooksul jõudnud põhjalikult juurduda, teise kasutamist ei saa aga Euroopa õigusele kuidagi ette heita või muuta, on käesoleva artikli autori ettepanek korrigeerida Euroopa Liidu Nõukogu 29. mai 2000. aasta määruse (EÜ) nr 1346/2000 tõlget ja nimetada seal sätestatud menetlust *likvideerivaks maksejõuetusmenetluseks*.

2.4. Tervendamine ja saneerimine

Terminid *saneerimine* on laialdaselt kasutatud juba enne saneerimisseaduse ettevalmistamisele asumist ja seda on peetud tavaliselt *tervendamise* sünonüümiks. Sellega võib põhimõtteliselt nõustuda, kuid saneerimisseaduse eelnõu puhul see enam nii ei ole. Tervendamise mõiste on avatud pankrotiseaduse § 129 lõikes 2, mille kohaselt seisneb ettevõtte tervendamine selliste abinõude rakendamises, mis võimaldavad võlausaldajate nõuete rahuldamise võlgniku majandustegevuse jätkamise kaudu. Konteksti arvestades tuleb tõdeda, et tervendamisele peab paratamatult eelnema maksejõuetus ja pankrot. Oluline on siin ka tähele panna, et tervendamise objektiks on ettevõtte, mitte ettevõtja.

Saneerimisseaduse eelnõus on mõistele saneerimine antud legaaldefiniitsioon: Ettevõtte saneerimine on abinõude rakendamine ettevõtte majandusliku olukorra parandamiseks ning kasumlikkuse taastamiseks selliselt, et tagatud oleks ettevõtte jätkusuutlik majandamine.^[29] Seaduseelnõu § 2 lõike 2 kohaselt võib saneerimise objektiks olla ettevõtte, mille maksejõuetus ei ole veel saabunud, kuid mille maksejõuetuse tekkimine tulevikus on tõenäoline. Seaduseelnõu autorid peavad seejuures silmas selliseid ettevõtteid, mis on sattunud makseraskustesse ja mida ähvardab maksejõuetus.^[30] Saneerimismenetlust ei tohi aga mingil juhul lubada ettevõtja suhtes, kes on püsivalt maksejõuetu.^[31] Seega muutuvad uue seaduse vastuvõtmisel tervendamine ja saneerimine selgelt eristuvateks ja teineteist välistavateks mõisteteks. Ühine on aga see, et menetluse objektiks on ettevõtte, mitte ettevõtja. Kahjuks ei ole seaduseelnõu autorid selle mõiste määratlemisel aga suutnud vältida terminoloogilist stiilivääratust. Nimelt sätestatakse eelnõu § 1 lõigetes 2 ja 3, et saneerimismenetluse saab läbi viia vaid ettevõtja suhtes. Ettevõtja käesoleva seaduse tähenduses on ka eraõiguslik juriidiline isik, kes ei ole ettevõtja äriseadustiku tähenduses.^[32] Selline *ad hoc* mõiste (ettevõtja käesoleva seaduse tähenduses) kujundamine on ebavajalik, sest loogikat ja äriseadustikku^[33] appi võttes on lihtne veenduda, et selle mõiste alla mahuvad kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja füüsilised isikud kui ettevõtjad. Seejuures on väljend *ettevõtja käesoleva seaduse tähenduses* avatav vaid termini

ettevõtja kaudu. Terminõpetuse üldtunnustatud seisukoht on, et definitsioonis ei tohi tekkida ringi, kus mõistet seletatakse tema enda kaudu (*idem per idem*).^[34] Kas poleks olnud lihtsam öelda, et saneerimismenetluse saab läbi viia *eraõigusliku juriidilise isiku ja füüsilisest isikust ettevõtja suhtes*?

2.5. Pankrotivõlgnik

Pankrotivõlgniku mõiste sisustamine ja selle kasutamisel tekkinud probleemid näitavad, kui vajalik on eri õigusharude terminoloogia ühtlustamine. Kõigepealt kerkib küsimus võlaõigusseaduse termini *võlgnik* ja pankrotiseaduse termini *võlgnik* vahekorra kohta. Võlaõigusseaduse § 2 lõike 1 kohaselt on *võlgnik võlasuhte kohustatud pool*. Pankrotiseaduse § 8 lõige 1 ütleb, et *pankrotivõlgnik (võlgnik) on füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes kohus on algatanud pankrotimenetluse*. Autori arvates on see definitsioon mitmeti mõistetav ja tekitab selguse asemel pigem segadust. Kui sulgudes olevat sõna *võlgnik* pidada selle definitsiooni *definiendum*’iks, tuleks tunnistada, et sellele terminile on kahes seaduses antud kaks erisugust legaaldefinitsiooni. Selline tõlgendus oleks aga ilmselt vale. Tegelikult on pankrotiseaduse tekstis kasutatud terminit *võlgnik* nii siis, kui tegelikult peetakse silmas pankrotivõlgnikku, kui ka siis, kui peetakse silmas igasugust võlgnikku (ehk võlgnikku võlaõigusseaduse tähenduses). Seadusandja on sulgudes toodud sõnaga püüdnud tõenäoliselt märkida, et *võlgnikku* kasutatakse seaduse tekstis *pankrotivõlgniku* asemel lühiduse huvides ning et seda tuleb vastavalt kontekstile mõista kui *pankrotivõlgniku* sünonüümi. Selle artikli autori arvates tekitab selline käsitlus asjatut segadust. Võlaõigusseaduse võlgnik on ju pankrotivõlgniku suhtes soomõisteks ja kontekstist sõltuvalt on soomõiste kasutamine kitsama mõiste asemel õigustatud ka ilma, et soomõiste peaks legaaldefinitsioonis eraldi ära märkima.

Kui eeltoodu oli pigem maitseküsimus, mis sisulisi vääritimõistmisi tõenäoliselt ei tekita, siis vähemalt üks pankrotiseaduse ja karistusseadustiku koostoimest kerkinud terminoloogiaprobleem on sisuline. Nagu märgitud, on *pankrotivõlgnik (võlgnik) füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes kohus on algatanud pankrotimenetluse*. Sellest definitsioonist lähtuvalt ei saa võlgniku kohta kehtestatud norme automaatselt kohaldada juriidilisest isikust võlgniku juhatuse ega muu juhtorgani liikme suhtes. Pankrotiseaduses on aga § 90, mis sätestab, et *kui võlgnik on juriidiline isik, kohaldatakse võlgniku õigusi ja kohustusi reguleerivaid sätteid (s.o § 8–§ 89) vastavalt ka pankrotiseaduse § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isikute suhtes*. Nimetatud isikute hulgas on juhtorgani liikmed ja muud isikud, kes täidavad või täitsid juriidilisest isikust pankrotivõlgniku juhtimisega seotud funktsioone. Sellega on (vähemalt pankrotiseaduse reguleerimisalas) probleem justkui lahendatud. Pankrotiseaduse § 90 ei too aga kaasa mingeid tagajärgi karistusseadustiku reguleerimisalas. Seetõttu tekkis karistusseadustiku § 384 esialgse sõnastuse rakendamisel tõlgenduslik probleem. Vastavalt paragrahvi teisele lõikele kohaldati selles paragrahvis ettenähtud karistust vaid siis, kui kohus oli välja kuulutanud teo toimepanija pankroti või lõpetanud pankrotimenetluse raugemise tõttu. Karistusseaduse kohaldajatel tuli tõdeda, et juhatuse liikme karistamine juriidilise isiku pankroti korral selle paragrahvi alusel oli välistatud. Loogika oli lihtne:

- kui teo toimepanijaks lugeda juhatuse liige, ei ole teo toimepanija pankrotti välja kuulutatud ja seetõttu puudub üks kvalifitseeriv tunnus;
- kui teo toimepanijaks lugeda juriidiline isik, ei saa juhatuse liiget karistada, sest teo pani toime teine isik.

Arvestades seda, et rõhuv enamik pankrottidest oli ja on siiski juriidiliste isikute pankrotid, oli selle sätte reguleerimisala väga kitsas, samas puudus aga asjakohane, äärmiselt vajalik regulatsioon juriidilise isiku juhtorganite liikmete kohta. Autorid olid probleemi lahendamise võimalikkuses ja vajalikkuses eri arvamustel.^[35] Seadusandja nõustus seisukohaga, mille kohaselt tuli muuta karistusseadustiku sõnastust. Nüüdseks on probleem karistusseadustiku muutmise teel kõrvaldatud.^[36] Paraku lahendati see aga ainult karistusseadustiku reguleerimisalas. Sama probleem võib tekkida ka menetlusjärgse ärikeelu kohaldamisel juhatuse liikme suhtes. Pankrotiseaduse § 91 lõige 3 sätestab, et *kui võlgnik on mõistetud jõustunud kohtuotsuse alusel süüdi pankroti- või täitemenetlusalase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku §-des 380–382 nimetatud kuriteo toimepanemises, võib kohus pankrotimenetluse lõpetamisel määrata, et käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud ärikeeld kehtib füüsilisest isikust võlgniku või käeoleva seaduse § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isiku suhtes ka kolme aasta jooksul pärast pankrotimenetluse lõppu*. Juriidilise isiku puhul eeldab see just võlgniku, s.o juriidilise isiku süüdimõistmist kuriteos. Kui süüdi on mõistetud juhatuse liige ise, siis ei saa artikli autori arvates tema suhtes menetlusjärgset ärikeeldu rakendada.

Selliste ootamatute tõlgendamisvõimaluste tekkimine on tõenäoliselt seotud sellega, et pankrotivõlgniku mõiste on tavakeele mõistena laiem, kui leaaldefiniitsioon seda ette näeb. Sageli paigutatakse alateadlikult pankrotivõlgniku mõiste alla ka pankrotiseaduse § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isikud. Autor näeb lahendust selles, et pankrotiseaduse § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isikute kohta võetaks kasutusele mingi koondnimetus, mis oleks hõlpsalt teksti paigutatav ja tooks samal ajal paremini esile erinevuse pankrotivõlgniku mõistest. Juristide teadvuses on see mõiste ju olemas. Väljend *pankrotiseaduse § 19 lõigetes 1 ja 3 nimetatud isik* on aga terminina kasutamiseks ilmselt liiga kohmakas.

Väärrib tähelepanu, et maksejõuetusõiguses on mõisteid ja termineid, mis on küll kõnepruugis juurdunud, mida aga seaduse tekstis ei kasutata. Üks selline on näiteks *pankrotipesa*. Selle mõiste defineerimine ja kasutuselevõtt võiks olla otstarbekohane. *Pankrotipesa* kasutatakse näiteks pankrotiseaduse seletuskirjas, kuigi seaduses endas seda ei kohta.^[37] Maksejõuetusõiguse alastes uurimistöodes on soovitatud see mõiste ka seadusesse sisse tuua.^[38] Samas on sellealases kirjanduses kasutusel termineid, mille kasutamise põhjendus on küsitav. Näiteks saneerimisseaduse eelnõu seletuskirjas on terminina kasutusel *pankrotinõustaja*.^[39] Keda selle all mõeldaks, jääb arusaamatuks. Kas see on *pankrotihalduri* sünonüüm? Loodetavasti saame sellelegi küsimusele edaspidi vastuse.

Kokkuvõtte asemel

Kavandatava maksejõuetusõiguse reformi käigus oleks sobiv aeg läbi töötada ka mõiste- ja terminoloogiaküsimused. Eelkõige tuleks hakata selgelt eristama maksejõuetusõiguse laiemat mõistet ja pankrotiõiguse kitsamast mõistest. Tänuväärse töö on pankrotiõiguse mõistete selgitamisel juba teinud M. Varusk.^[40] Kui kogu maksejõuetuse temaatikat vaadelda ühtse tervikuna ja tagada ühtne terminoloogia kõigis asjakohastes õigusaktides, oleks tulemus praegusega võrreldes samm edasi. See eeldab muidugi teatud muudatusi ka juba väljakujunenud terminoloogias, mis on kahtlemata raske. Selle artikli autori arvates on väga oluline, et need küsimused lahendataks komplekselt ja juba enne saneerimisseaduse jõustamist. Kuigi, eks seegi ole vaid üks vaheetapp, sest kehtima jääb vana tõde, et terminoloogia areng jätkub koos õiguse arenguga. Igal arenguetapil on aga siiski oluline, et rääkija teaks, millest ta räägib, ja kuulaja saaks aru, millest talle räägitakse.

- [1] **K. Kerge.** Õiguskeele uurimisest eesti kirjakeele raames. – Õiguskeel 2001 nr 5, lk 16.
- [2] **T. Erelt.** Terminõpetus. Tartu 2007, lk 25.
- [3] **J. Liventaal.** Sissejuhatus õigusteooriasse. – Riik ja õigus. II osa. Õigus. Loengumapp Õigusinstituudi üliõpilastele. Tallinn 1998, lk 15.
- [4] **G. Vuks.** Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu 1999, lk 38.
- [5] **G. Vuks.** Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu 1999, lk 51.
- [6] **T. Erelt.** Terminõpetus. Tartu 2007, lk 23.
- [7] **T. Erelt.** Terminõpetus. Tartu 2007, lk 22.
- [8] **T. Erelt.** Terminõpetus. Tartu 2007 lk 37.
- [9] **A. Aarnio.** Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn 1996, lk 200.
- [10] **R. Vihalemm** (koostaja). Teaduse metodoloogia: ülevaade põhiküsimustest. Tallinn 1979, lk 74.
- [11] **A. Aarnio.** Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn 1996, lk 200.
- [12] **V. Raudsepp.** Finantsjuhtimise alused. Ettevõtte rahandus. Tallinn 1999, lk 184.
- [13] Vt TEA Vöörsonastik. Kättesaadav: <http://www.tea.ee>, 18.04.2008.
- [14] **M. Varusk.** Maksejõuetus – mis see on ? Kättesaadav: <http://www.rmp.ee/uudised/juhile/7020?P=7>. 18.04.2008, lk 1.
- [15] Eesti Entsüklopeedia 1935, III kd sv insolventsus, lk 1274 ja V kd sv maksujõuetu, lk 915.
- [16] **I. F. Fletcher.** Insolvency in Private International Law. Oxford 1999, lk 3; **J. Yogis.** Canadian Law Dictionary. New York 2002, lk 113; Black's Law Dictionary. 7th edition. St. Paul, Minnesota, USA 1999 vs insolvency lk 286.
- [17] Draft Legislative Guide on Insolvency Law. Kättesaadav: <http://www.uncitral.org/en-index.htm>, 18.04.2008, p 17.
- [18] Käesoleva töö autor on varasemates kirjutistes kasutanud rahavoolise maksejõuetuse tähistamiseks terminit *otsene maksejõuetus*. Seda terminit on kasutanud ka teised autorid, kuid terminiõpetuse põhitõdede valguses oli see termin valitud ebaõnnestunult ja selle kasutamisest tuleks loobuda.
- [19] **R. Oldfield, M. Wheeler** (editors). International Insolvency Procedures. London 1997, lk 82.
- [20] **G. Vuks.** Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu 1999, lk 52.
- [21] **V. Raudsepp.** Finantsjuhtimise alused. Ettevõtte rahandus. Tallinn 1999, lk 184.
- [22] <http://www.rmp.ee/uudised/juhile/7020?P=7>. 18.04.2008, lk 1.
- [23] Vrd pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri (eelnõu nr 1085 SE). Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee.ems/index.html>. 25.04.2008, lk 8.
- [24] **R. K. Ovaska.** Konkurssivelalisen liiketoiminnan jatkaminen. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1992, lk 8 ja 9.
- [25] **R. K. Ovaska.** Konkurssivelalisen liiketoiminnan jatkaminen. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1992, lk 9.
- [26] Vt Draft Legislative *Guide on Insolvency Law* (viide 7), *passim*. Orderly and Effectiv Insolvency Procedures. International. Monetary Fund. 1999. Kättesaadav: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/> 18.04.2008, *passim*; Principles and Guidelines for Effectiv Insolvency and Creditor Right System Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.wordbanjk.org/legal/insolvency_ini/, 18.04.2008, *passim*.

- [27] Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri (eelnõu nr 1085 SE). Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee.ems/index.html>. 25.04.2008, lk 3.
- [28] **A. Piip**. Kaubandusõigus ja -protsess. Tallinn 1995, lk 406.
- [29] Saneerimisseaduse eelnõu. Kättesaadav: <http://eoigus.just.ee/09.10.2008>, § 1 lg 2.
- [30] Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <http://eoigus.just.ee/1.07.2008>, lk 6.
- [31] Saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <http://eoigus.just.ee/1.07.2008>, lk 8.
- [32] Saneerimisseaduse eelnõu. Kättesaadav: <http://eoigus.just.ee/1.07.2008>, § 1 lg 3 ja 4.
- [33] Vt äriseadustik § 1.
- [34] **T. Erelt**. Terminiopetus. Tartu 2007, lk 54.
- [35] Vt **J. Sootak, P. Pikamäe** (koostajad). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, § 384 komm 2.3; **P. Varul**. Võlgniku vastutus pankroti korral. – Juridica 2003, nr 7, lk 451.
- [36] RT I 2007,13 69.
- [37] Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri (eelnõu nr 1085 SE). Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee.ems/index.html>. 25.04.2008, lk 23.
- [38] **M. Merilo**. Pankrotipesa ja massikohustused. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2008.
- [39] Vt saneerimisseaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <http://eoigus.just.ee/1.07.2008>, lk 20.
- [40] **M. Varusk**. Olulised mõisted pankrotimenetluses. – Õiguskeel 2008, nr 3.